

Miért (nem) megyünk utcára?

A politikai aktivitás ösztönzői

„Maffiózók! Rablóbanda! Orbán takarodj!” - rikácsol a panelszomszéd a vasárnap esti híradó közben, felháborodva a hét politikai szennyesén. Az indulatot azonban gyorsan feledteti kedvenc valóságshowjának újabb része, türelmetlenül várja, hogy a hosszú hónapok óta elvarratlan szál végre megoldódjon. Emlékezetében élénken él a történet minden apró részlete, míg az MNB-alapítványokon elfolyó közpénzek esete már elhomályosodott, elveszett a politikai amnézia sűrű ködében.

Hol van az ingerküszöb? Mi viszi utcára az embereket? Egyes ügyek miért mozgósítanak, mások miért nem? Mi a különbség az egyes európai társadalmak politikai aktivitásában? A súlyos politikai események, egy-egy törvényjavaslat, korrupciós ügy vagy megszorító csomag alkalmával újra és újra felmerülnek a szélesebb értelemben vett részvételi hajlandóság motivációinak kérdései, azaz, hogy vajon mi viszi rá az egyént, hogy felálljon a fotelból és tiltakozzon, tüntessen. Nehéz kérdések ezek, melyek mindenekelőtt a szociálpszichológia, politikai pszichológia területére vezetnek bennünket. Ahogyan a választásokon való részvétel esetében is igyekezett e szakterület különböző modellek vázolásával ismertetni a választók lehetséges motivációit, úgy az „utcai véleménynyilvánítást” sem hagyhatta vizsgálat nélkül.

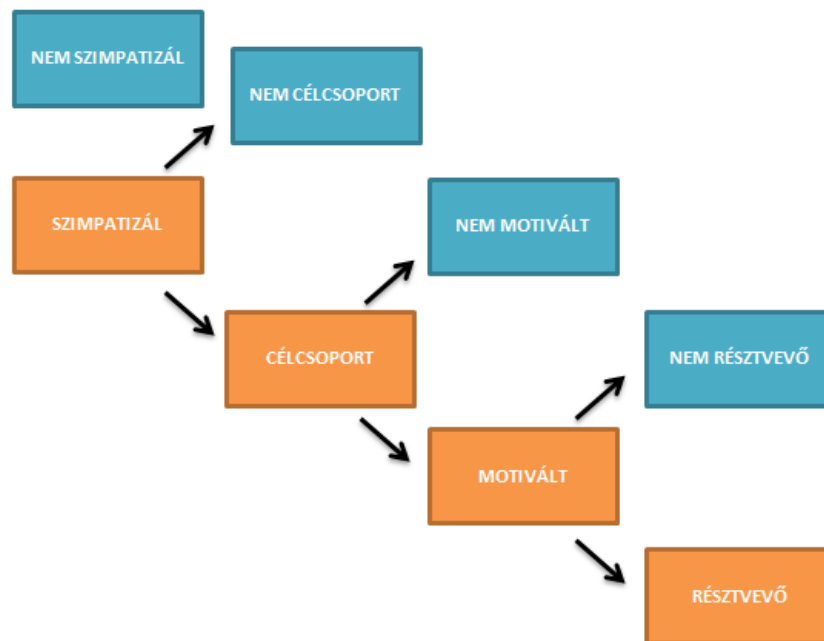

A választókat természetesen számos tényező befolyásolja az aktivitás e szintjének elérésében, ám az alapvető motivációk azok a tipikus protest érzelmek, mint a szimpátia, a szégyen, a büszkeség, az elégedettség és legfőképpen a harag. A mély emóciók kialakulásához pedig a személyes érintettség az, ami kulcsfontosságú. Egy gazdatüntetésen való részvételre egészen addig nem lesz motivációja egy könyvelőnek, amíg az általa is fogyasztott termékek ára nem szökik az egekbe, a gazdát pedig pontosan addig hagyja hidegen a könyvelő munkavállalói terheinek növelése, amíg az nem emeli vele szemben a szolgáltatásának költségét. A csoportidentitás kohéziós ereje is erős ösztönző erővel bír, a részvétel ugyanis az elégedetlenség kinyilvánítása mellett a közösséghez tartozás érzetére is pozitívan hat. A politikai tudás, valamint az információkhoz való hozzáférés szintén alapvető feltételei a tiltakozásnak, így míg a társadalom alsó rétegétől aligha várható el bármiféle tudatos politikai részvétel (őket gyakran a választási csalások eszközeként használja ki a politika), addig az erőforrásokkal és szélesebb körű lehetőséggel rendelkezők könnyebben mobilizálhatóak.

Mindezek mellett a tiltakozás várható határfoka, a részvétel személyes haszna, a mobilizáló erők megléte és ereje is befolyásolja az egyének aktivitását. A politika várható cinizmusa, az „előbb-utóbb megunják, hazamennek” attitűd valószínűsége nagyban gátolhatja a részvételi hajlandóságot, a hasznosság ez esetben ugyanis nem látszik érvényesülni, a befektetett energia nem hoz profitot. Ez nyilvánvalóan egy racionális, közgazdaságtani megközelítése a motivációknak, elvárásunk, hogy a tiltakozásba fektetett energiánk megtérüljön, pl. visszavonja a kormányzat az adott javaslatot. Szemben az említett instrumentális motivációval, ami csupán eszközként tekint a tiltakozásra adott cél eléréséhez, az ösztönzők expresszív dimenziója a részvételt emocionális kérdésnek tekinti, a tiltakozó vagy tüntető ez esetben érzelmei kifejezése érdekében, a protest élményért cselekszik, gondoljunk csak a különböző béketüntetésekre vagy akár az állatvédelmi megmozdulásokra. Egy békepárti és állatbarát ember részvételével kifejezheti érzelmeit és egy számára szimpatikus csoport tagjává is válhat. Utóbbi esetében tehát valójában maga a részvétel egyben az eredmény is. Az instrumentális, illetve az expresszív ösztönzők persze jellemzően keverednek, együtt vannak jelen az egyén motivációi között, ráadásul vegyülnek a kollektív, illetve egyéni dimenziókkal is, melynek eredményeképp Walgrave belga politológus szerint tüntethetnek a „saját érdekemben”, a „mi érdekünkben”, illetve a „saját sérelmeim/értékeim”, valamint a „mi sérelmeink/értékeink” okán. A tisztán expresszív motiváció esetében tehát tulajdonképpen nem számít a cselekvés határfoka, az instrumentálisnál azonban éppen ez a lényeg. A kormányzat adott ügyben való meghátrálása (ami egy javaslat visszavonásától egészen egy miniszter menesztéséig terjedhet) egyértelműen a leglátványosabb eredmény, amennyiben nem számolunk a kormány bukásának lehetőségével. Egy-egy tüntetés jelentős eredményt érhet azonban el egy ügy, botrány napirenden tartásával, a

társadalom véleményének formálásával, mely végezetül a pártpreferenciákban bekövetkező változásokban is lecsapódhat.

Hiába azonban az ösztönzők, ha a társadalom nincs mobilizálva. Stekelenburg holland szociológus és szerzőtársa szerint számos feltételnek teljesülnie kell a tényleges részvétel eléréséhez. Fejtegetésük szerint azokból az ügyel szimpatizáló egyénekből válik résztvevő, akik egyrészt a célcsoportba tartoznak, másrészt motiváltak.

A célcsoportba azok kerülnek, akiket a mobilizáló erők üzenetekkel bombáznak azért, hogy részvételre ösztönözzék őket. A politikai megmozdulásukban óriási szerepe van a mobilizálást felvállaló pártoknak, civil szervezeteknek, szakszervezeteknek, de ne feledkezzünk meg a társadalom, illetve a média támogatásának fontosságáról sem.

A politikai rendszer és a politikai kultúra, illetve a társadalom különböző jellemzői alapjaiban határozzák meg a politikai aktivitást. Számít, hogy az érintett társadalmi csoport rendelkezik-e politikai képviseléssel vagy, hogy a kormányzat mennyire nyitott a társadalmi konzultációra, milyen a szakszervezetek nyomásgyakorló képessége, mennyire aktív a civil társadalom. Az egyes társadalmak között alapvetően az említettek mentén tapasztalhatóak különbségek, de az ország fejlettségétől és az életszínvontól sem érdemes eltekintenünk. A fejlett országokban magasabb a társadalom politikai aktivitása, hiszen, ahogy már említettük, a deprivált, leszakadó rétegek nyilvánvaló okokból politikailag inaktívak.

Gondoljunk akár a Nemzeti Választási Irodánál történetekre vagy éppen az MNB-alapítványok körüli botrányra, felmerül a kérdés, hogy az ilyen súlyú ügyek miért nem eredményeznek

nagyobb volumenű országos megmozdulást. Ha elvonatkoztatunk az aktuális politikai helyzettől, általánosságban elmondhatjuk, hogy az elsődleges motiváció a választó pénztárcája, az azt közvetlenül és jól láthatóan érintő intézkedések. Újabb adónemek kivetése, nyugdíj-csökkentés, tandíj-emelés stb., ezek mind a választók számára felismerhető terhek, míg a jövő évi költségvetésben az oktatásból, egészségügyből elvett milliárdok, a különböző alapítványokhoz szivárgó közpénzek már kevésbé érzékelhetőek. Az elmúlt évek legjelentősebb megmozdulása, a netadó elleni tüntetés is elsősorban az említetteknek köszönheti sikerét, bár a javaslat mögött meghúzódó, ép ésszel felfoghatatlan elképzelés is sokat segített. Ugyan az anyagi kérdések ösztönzőek, a posztmaterális értékek miatt is kimegyünk időnként az utcára, melyre kiváló példa egy demokratikus alapjogért, a sajtó- és szólásszabadságért folytatott protest- sorozat, mely a Milla (a jelenleg Szigetvári Viktor- vezette Együtt egyik alapító szervezetének) megjelenésén keresztül még a politikai palettára is jelentős hatást fejtett ki.

Hazánkban a rendszerváltás óta leggyakrabban az oktatás, illetve az egészségügy területe miatt tüntettek, és ez éppen így történt az elmúlt években is. Hiába értenek azonban egyet a választók a tanárok követeléseivel, a részvételhez már nem rendelkeznek elég ösztönzővel; az egészségügy romokban hever, ráadásul gyakorlatilag mindenkit személyesen is érint, még sincsenek kormányváltó hangulatú tömegtüntetések. Magasan van az az ingerküszöb. A választók egy része még a választásokon való részvételt is ignorálja, nemhogy egyéb, magasabb energia-befektetést megkívánó politikai aktivitást mutasson.

A panelszomszéd átkapcsol az X-faktorra és mire az utolsó slágert is végigdúdolta, már nem is neheztel a kormányra.

Sikos Ágnes

E-mail: info@iranytuintezet.hu

Honlap: www.iranytuintezet.hu

Blog: www.iranytuintezet.blog.hu

www.facebook.com/iranytuintezet

Telefon: +36-1-700-0760

Fax: +36-1-700-0770